

På en del exemplar fanns gråbruna, drygt centimeterstora "kulor". Vid bestämningen kunde jag konstatera, att jag hade funnit taggäpple, som uppstår när gallstekeln *Diplolepis mayri* varit framme. Jag blev naturligtvis glad, när jag upptäckte, att denna gall inte tidigare var funnen i Västmanland.

Jag har en samling galler i mitt herbarium som ihopsamlats under många år. Kanske jag återkommer med ytterligare iakttagelser, gamla som nya.

Till sist vill jag citera följande ur boken "Galler" och då tänker jag på fynden från Kohagen, Ludvigs torp och Fellingegården:

STARAR "SMYCKADE" SITT BO MED KATTFOT

1992 blev ett dåligt år för staren i våra holkar. En stor del av holkarna sattes upp under våren när stararna normalt påbörjat sin häckning. Vi hoppas på bättre resultat kommande år.

Vi har nu totalt 65 st holkar för staren, fördelade på följande områden.

Ekängen-Kohagen	35	Byggetorp (Nadden)	10
Gatstugan	5	Golfbanan	5
Skogsmuren	10		

I Kohagen häckade 1 par (6 ägg), boet övergavs dock. Vid Gatstugan, där Magsjömaden erbjuder en fin starbiotop, häckade 3 par med 5 flygga ungar per par. För andra året i rad häckade 2 par med framgång i Skogsmuren. Även här 5 flygga ungar i vardera holk. Naddenängen mellan Byggetorp och Eliseberg gav 1 par med 4 flygga ungar (1 rött ägg). Här bodde 2 par i naturliga bohål (asp).

Intressant var att när den första ungen kläcktes vid Gatstugan, lades första ägget i Skogsmuren. Båda paren i Skogsmuren "smyckade" sina bon under ruvningen med blommande kattfot, av den röda varianten som är hanblomman.

Tom Sävström

"Eftersom många gallbildare är värd-specifika och bara orsakar galler på en eller några få växtarter är galler ett lämpligt objekt vid naturinventeringar. Många intressanta biogeografiska och ekologiska frågor belyses genom förekomst eller avsaknad av galler på växter som är karakteristiska eller intressanta för en viss naturtyp."

Ingvar Granqvist

Litteratur: C-C Coulianos - Ingmar Holmåsen: "Galler, en fälthandbok om gallbildningar på vilda och odlade växter". Interpublishing, Stockholm 1991.

När Stingsberget blev kyrkoreservat

Den miljöintresserade har under året säkert uppmärksammat världsmiljökonferensen i Rio i Brasilien. Inför den ville svenska kyrkan visa sitt miljöengagemang och startade under våren en "Skogsbudkavle" med avsikten att det inom varje stift skall avsättas ett, eller helst fler kyrkoreservat.

På Kristi Himmelfärds dagen den 28 maj samlades ett tjugotal intresserade på krönet av Stingsberget i Ramnäs socken och efter en enkel ceremoni var berget förklarat som kyrkoreservat och därmed skyddat för framtiden. Med den nämnda budkavlen, som i sig var mycket fin, följde en vattenflaska som skulle fyllas med några droppar friskt vatten från varje reservat. "Min källa" kom härvid väl till pass.

Den här solvarma dagen till ära överlämnades budkavlen av Gösta Gerdin från Strängnäs stift till kontraktsprost Asta Matikainen-Lecklin, som i sin tur skulle föra den vidare till Växjö stift. Stiftsjägmästaren Ingvar Ek gav de samlade åhörarna lite fakta om de planerade reservaten. Ett 30-tal interna naturreservat kommer på detta sätt att instiftas under 1992. Sju av dessa kommer att ligga i Västmanland.

Reservatet Stingsberget är 13,3 hektar stort och totalt kommer att avsättas 900 ha (2,5%) av stiftets

produktiva skogsmark. Ingvar Ek förklarade, att med tanke på att kyrkan har många små skogsfastigheter är siffran 2,5% en bra procentandel och tillade, att fler reservat inom stiftet med säkerhet kommer att bli verklighet framöver. Utöver själva berget skyddas också de 150-200 åriga tallarna som växer där. Vid Naturskyddsföreningens inventeringar i området har hittats gaffelbräken, svamparna tallticka och vintertagging samt en hel del intressanta mossor och lavar. På berget trivs tjäder, spillkråka, pärluggla och nattskär. De gamla tallarna utgör en intressant skalbaggsbiotop.

Naturskyddsföreningen i Surahammar var särskilt inbjudna att medverka vid invigningen och ordföranden Tom Sävström överlämnade som gåva till stiftet en fototavla (motiv pärluggleungar) och hoppades att fåglarna kunde höra kyrkans förkunne, att skogen på Stingsberget är deras nu. - Det känns bra att fler och fler inser det viktiga i att skydda känsliga biotoper och bevara den biologiska mångfalden i skogen, framförde Tom Sävström, som också hoppades att den nya skogsbrukslagen, som antas av riksdagen 1993, ger förutsättningar för ett skogsbruk på naturens villkor. Den lagen kommer att påverka vår skog under lång tid framöver.

Magnus Åhlen

HANDLA MILJÖVÄNLIGT

S A P A

Visst är såpa ett universalmedel, inte bara mot fläckar. Såpa är skonsamt för hälsa och miljö. Bra till rengöring av golv, målade ytor, badrum och ugn.

Eller som Märta Rundberg i Ramnäs skriver i boken "Kolbäcksdalen berättar", ABF-1979 --- "Vi smetade såpa på pannan (kaffe) för att sedan kunna tvätta bort sotet från den öppna elden".

Något Du vill fråga om vad gäller Handla Miljövänligt???? Ring gärna någon av oss:

Marianne Svärd Nilsson	364 46
Gun Forsberg	316 90
Agneta Arhall Ottosson	361 60
Ebba Jansson	364 40

RES UTAN AVGASER!

- cykla istället för att åka bil
- om ni måste åka bil så försök samåka med kompisar
- ta tåg eller buss om det går istället för att bli skjutsad

5 FRÅGOR TILL DIN HANDLARE

1. Skulle inte Du kunna sälja mer svenskt lammkött?

Vi äter bara ca 7 hg lammkött per person och år i Sverige och om vi skulle äta mer är det ett bra sätt att bibehålla våra öppna landskap med hjälp av de betande fåren.

2. Skulle inte Du kunna marknadsföra de miljövänliga varorna så att de är lättare att hitta dem i butiken?

Berätta för din handlare om Konsum Örebro som har ändrat prissättningen så att de miljövänliga varorna gynnas av ett lägre pris på bekostnad av "miljöfarligare" konkurrenter. De har också flyttat om i hyllorna så att de bästa varorna står i ögonhöjd och de sämre på nedersta hyllan.

3. Skulle inte Du kunna ta in fler miljövänliga varor i din butik, t ex tvättmedel, rengöringsmedel och diskmedel?

För att kunna handla miljövänligt måste det vara lätt att hitta varorna i sin vanliga butik, och dessutom att ha lite att välja mellan.

4. Skulle inte Du kunna sälja mer returglasförpackad öl och läsk?

Berätta om Konsum Örebro med flera butiker som har slutat helt med att sälja läsk i PET-flaskor p g a att förpackningen är väldigt energikrävande vid framställningen.

5. Skulle inte Du kunna se till att det fanns mer KRAV-odlade grönsaker att välja på i din butik och att de placerades vid de vanliga grönsakerna så att de inte är så svåra att hitta?

KRAV betyder "Kontrollföreningen för alternativ odling" och föreningens märke hittar du ännu så länge mest på grönsaker som odlats utan användning av syntetiska bekämpningsmedel och konstgödsel.

Lien kan rädda våra rikaste marker!

Sedan några år tillbaka bedriver som bekant Naturskyddsföreningen ängs- och hagmarksskötsel vid Skogsmuren och i Kohagen. Lieslätter ingår som en viktig del i skötseln. I styrelsen har vi diskuterat möjligheterna att starta liknande projekt på andra lämpliga platser. Området ska vara intressant ur flora/ faunasynpunkt men behöver inte vara så stort arealmässigt. Det kan röra sig om några tiotal kvadratmeter, lagom att man orkar hävda det på egen hand eller med hjälp av några kamrater eller gå ihop några familjer. Olika föreningar och skolklasser kan också hjälpa till.

I Surahammars kommun känner vi till många små, men mycket botaniskt intressanta områden som, om inget görs, kommer att växa igen eller skogsplanteras. Igenväxningen täpper till, stänger ute, skymmer, förmörkar och utarmar. Detta drabbar inte bara växterna utan i sin tur också insekts- och fågelfaunan. Hela 2/3 av vår dag fjärilsfauna är knuten till olika typer av gräsmarker.

Den täta grässvålen, våra rikaste marker, är skapade och formade av bonden/torparen och kreaturen. Det betyder i sin tur att dessa marker utgör ett kulturarv från våra fäder och mödrar. Nog borde vi kunna göra en liten årlig kraftanstängning för att bevara ett litet stycke av detta arv.

Varje blomsteräng är en klenod som måste bevaras (artrikedomen, genbanken, kuturarvet) och den är en skönhet för ögat. Men det är fullt tillräckligt att starta ängsslätter för att det ger oss kunskaper, arbetsgemenskap och hembygdskänsla.

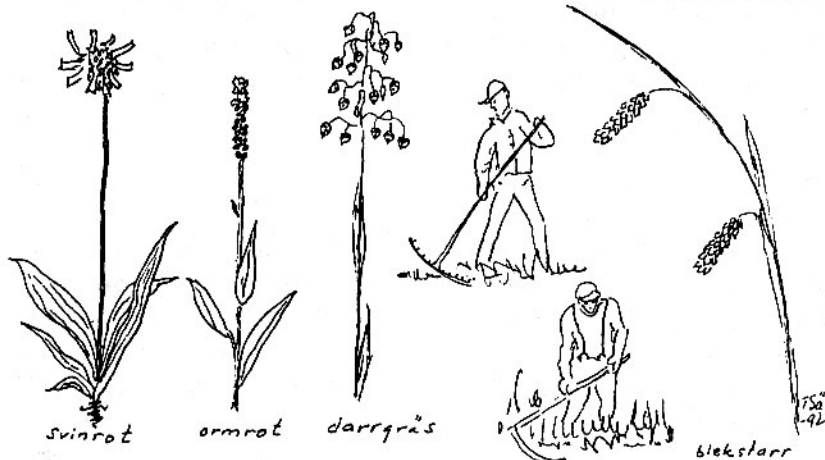
Slätter i de marker vi hävdar idag har mist sin ekonomiska betydelse men är oerhört viktig för florans och faunan. Därför ska vi göra den årliga slättern till en fest med musik och god mat.

Vi kan inte idéellt klara att hålla alla värdefulla marker öppna med lieslätter, det är helt otänkbart. Men våra insatser i föreningen kan bli ett icke oväsentligt komplement till helheten och bondens mera rationellt drivna jordbruk.

Det årliga arbetet består i att träffas en gång om våren, lämpligen i slutet av april när vitsipporna blommar. Då gäller det att faga eller röja marken, dvs räfsa bort torra löv och plocka ihop grenar och kvistar. Det gynnar växterna och underlättar slåttarna.

I slutet av juli eller början av augusti är det slåtterdags. Resten av året innebär besöken att njuta av frukterna, från blåsippetid till höstens ängsvädd och ögontröst. För att göra Din lilla äng trevligare snickrar Du ihop en sittbänk och sätter upp några fågelholkar i området. Efter hand lär Du dig vad växterna heter och Du ska finna att Din insats är viktig och känns meningsfull.

Det finns många rika marker som väntar på vårdare. Vid f d Billsbo, Jobsbo, Västsura, i Olberga och i Lisjö, i Virsbo och Ramnäs. Ska vi låta skogsbolagen hinna före med granplantorna? Vill Du se effekten av granplanterade ängar finns många skogstorp att beskåda,

gamla kartor visar ängarnas utbredning förr. Om vi vill kan vi klara den här uppgiften. Det som krävs är kunskap, engagemang, många starka armar och en hel del dj-lar anamma. Det är med andra ord någonting för oss i Naturskyddsföreningen.

Det är här vi vänder oss till och hoppas på just Dig. Skulle Du vilja bli "fadder" över en liten blomsteräng, hage eller kanske en liten åker eller vägren? Varför inte en ruta i en slåttermyr? Vi hjälper till med markägarkontakterna och andra praktiska detaljer, nödvändiga för att komma igång.

Personligen tror jag det kommer att vara "inne" om några år att vara ängsvårdare. I Naturskyddsföreningen är vi föregångare och visar vägen!

Tom Sävström

Citerad litteratur:
Fakta Nr 5-92 ÄNGAR
Naturskyddsföreningen

Lite lieteknik

Att hantera en lie rätt kan vi inte lära ut skriftligt i Mergus. Men om intresse finns ordnar vi kurs i lieteknik (inkl. slipning) i samband med en slåtterdag nästa år.

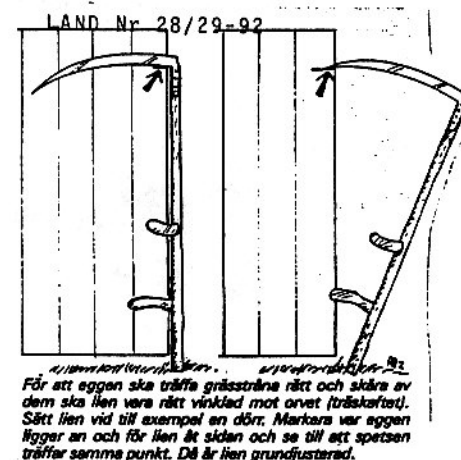
Ett är säkert, alla kan lära sig tekniken. Sedan behövs det mycket träning för att hitta den rätta rytmen. Det finns många A och O för att det ska gå lätt att slå och för att det hela ska kännas bra. t ex:

- Rätt vinkel på liebladet i förhållande till orvet (skaftet). Viktigt för att eggen ska skära - inte slå av stråna.
- Eggen ska vara rätt slipad och vass!
- Bryna ofta och på båda sidor. Använd brynsticka.
- Det ska vara dagg eller regnvått i gräset. (Torra strån blir som järntrådar).

OBS! Var försiktig!

Om Du hanterar lien fel kan den vara ett livsfarligt redskap. Lagg aldrig ifrån Dig lien på marken (tänk på barfota barn), luta den aldrig mot en sten eller ett träd. Vid paus, häng den alltid över en gren, högt i ett träd. Bär lien vid förflyttning på axeln som bilden här intill visar.

Prisvärd lie!

Bra liar med smidda blad säljer Surahammars Järn AB (De enda lieförsäljarna i kommunen). Priserna gäller för augusti 1992.

Blad, 66 cm	268:- kronor
Orv, stålörv	115:- kronor
Brynsticka	27:- kronor

"Sett och hört i markerna"

Som vi nog alla minns så var perioden maj, juni, juli rekordvarm med mycket sol och lite regn. Detta bjöd oss givetvis på många fina observationer från markerna. Här ett axplock av tillfällena.

Redan den sista april sjöng **rödstjärten** och **svlv flugsnapparen**, en vecka tidigare än normalt och den 3 maj hördes **göken** ropa. Smågnagarförekomsten under våren var dålig vilket medförde att endast två **kattugglekullar** hördes, vid Lisjö och Olberga, samt en **hornugglekull** vid Gnien.

Kärnsnäppa (*Galidris alpina*).
Teckning Mikael Leppälampi

Lisjö ängar var en fin rastlokal fram till mitten av maj då markägaren lät pumpa ut vattnet som översvämmat ängarna. Då vattnet fortfarande fanns kvar rastade bl a 40 **grönbenor**, 10 **gluttsnäppor**, **svartsnäppor**, 15 **brushanar** som också sågs spela, **kärnsnäppa**, **strandpipare**, 2 **skedänder** och ett 50-tal **sångsvanar**.

Kvällen den 17/5 spelade 2 **dvärgbeckasiner** över ängarna. I Gnien rastade 2 **stjärtänder** den 3/5. Kommunens två största **skrattnåskolonier** hade vi vid viltvattnet, Seglingsberg och i Djupen. I skydd av dessa häckar gärna änder och doppingar. **Gråhakedoppingparet** parade sig vid Djupen den 24 maj, men sågs utan ungar i slutet av juni. Den 10/5 låg det 2 par **svarthakedoppingar** i viltvattnet i Seglingsberg och den 29/5 en rörhöna och ett par **årta**. En **kungsfiskare** observerades den 10/5 efter ån vid Heden, Seglingsberg och en **strandskata** sträckte över Dammen, Sura den 27/5.

Trädlärkan som var vanlig förr spelade nu endast på två platser, Skennaren och Timmermossen. Två **lärkfalkar** sågs över Åsenlund, Ramnäs den 28/5 och den 10/6 rapporterades de första utflugna **starungarna**. **Dubbelbeckasinen** spelade vid reningsverket, Sura den 1/6 och den 17/6 sågs en blå **kärrhökshane** jaga över Lisjö ängar. En **prutgås** vid Öbjörken den 10/6 och vid Västsura skogsbruksskola fanns då 2 **stenknäckar** i ett körsbärsträd.

Den 19/6 sprang en **mård** på Hedvallsbron. På tre lokaler kunde man höra **flodsångarens** skyttlande sång under sommarnätterna, nämligen vid Sätten, Magsjömaden och Hästlösa.

En riktig raritet var **busksångaren** vid pumpstationen, Lisjö ängar där han sjöng i tio nätter från den 7/6. **Gulsångaren** hördes sjunga vid Gåsvad och Sätten, **kärnsångaren** vid Lisjöviken och reningsverket. **Näktergalen** har ökat i kommunen fast den konstigt nog går tillbaka i landet. 4 ex sjöng vid Tippen, lika många i Lisjö och en vid Gnien.

Häger (*Ardea cinerea*).
Av Erik Henjered -91
"Min fågelbild".

Den 6/6 ropade **småfläckiga sumphönan** från Norrsjön. **Kornknarren** hördes "snerpa" på flera platser, såsom Hästlösa, Magsjömaden, reningsverket, Usträngsbo och Gnien.

Hägern häckade vid Sothällsviken, (Nadden) och i år igen vid Lisjö. Fyra **småskrak** i Vågsjön den 5/7, **lärkfalken** jagade trollsländor vid Djupen, Norrsjön och Gnien i juli. **Vaktel** rapporterades från Lisjö ängar den 5/7 och Gnien den 12/7. Den 6/7 sjöng den **mindre flugsnapparen** vid torvgravarna, Skyttorp. Vid Furnäs, Öbjörken och på Morsjöåsen har **nattskärnan** spelat under sommaren.

Mellansveriges kanske finaste rastlokal just nu är Högbymaden söder om Gnien-granen. Ett område som varit översvämmat under hela året och ett eldorado för rastande fåglar. Eller vad sägs om detta i juli månad: 245 **tofsvipa**, 72 **svartsnäppa**, **myrspovar**, **kustsnäppor**, **rödbenor**, **småspovar**, **spovsnäppor**, **större- och mindre strandpipare**, små/**mosnäppor**, **brushanar**, 50 **grönbenor**, **dvärgmåsar**, häckande **bläsand** (för första gången i kommunen?), 3 **snatteränder**, 16 **svarttärnor**, **rörhöna**, **smådopping**, **svarthakedopping**, **skedand**, **ängshök** och 2 **labbar**. Riktigt fina höjdare, tack vare Sören Larsson, var den **amerikanska tundrapiparen** i början av juli och **myrsnäppa** och den **svartbenta strandpiparen** i början av augusti.

Jag hoppas verkligen att Högbymaden kan bevaras på detta sätt, så den kan bli lika fin framöver för änder och vadare. Det ser ju förhoppningsfullt ut då den nuvarande ägaren av Sörby, Per Strandberg, kan tänka sig "producera" fåglar på den gamla invallade åkern. Slutligen noterar vi att den ovanliga **vassångaren** sjöng i lisjöviken den 18/7 och att en **brun kärrhök** slog en skrattnåsunge i Djupen den 19/7.

Jag vill tacka alla som lämnat in bidrag till den här sammanställningen och hoppas att ännu fler gör det i fortsättningen.

Mikael Leppälampi